

Лінгвокогнітивні характеристики евфемізмів американського англомовного політичного дискурсу, утворених на основі метафтонімії

Л. Р. Небелюк

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна
Corresponding author. E-mail: lesia.nebeliuk@gmail.com

Paper received 02.04.19; Accepted for publication 12.04.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2019-195VII59-10>

Анотація. У статті проаналізовано евфемізми американського англомовного політичного дискурсу, утворені на основі метафтонімії. Виділено лексико-семантичні зв'язки зі сфер знань реципієнта, що сприяють покращеному позитивному сприйняттю одиниць через метонімічне розширення концептуальної метафори. Для аналізу концептуальних метафор із метонімічним розширенням, які лежать в основі евфемістичних одиниць, застосовано теорію концептуальної інтеграції. Описано особливості асоціативного сприйняття досліджуваних евфемізмів у мовленні та їхній вплив на когніцію реципієнтів.

Ключові слова: евфемізм, концептуальна метафора, метонімія, метафтонімія, концептуальна інтеграція, політичний дискурс.

Вступ. У попередніх працях [2], [3] ми виокремлювали лінгвокогнітивні характеристики метафоричних евфемізмів американського політичного дискурсу англійської мови, які мали в основі концептуальні метафори, але для розуміння їхніх понятійних сфер (сфер-джерел) не було потрібне метонімічне розширення, оскільки джерело метафори було зрозумілим і сценарій легко відтворювався [4, с. 196]. До нашої вибірки евфемізмів американського політичного дискурсу англійської мови ввійшли також одиниці, когнітивні механізми творення яких не є чіткими, а джерело метафори не завжди легко досяжним, але натомість простежується певний метонімічний зв'язок між евфемізмом та явищем, яке він означає. Таким чином, ми розглядатимемо ці евфемізми як такі, що утворені на основі метафтонімії (інтеграція метафори та метонімії), оскільки такий спосіб дає можливість дослідити лінгвокогнітивні характеристики таких евфемізмів.

Огляд публікацій за темою. Теоретичну базу наукової роботи склали праці таких українських та зарубіжних вчених-лінгвістів: Дж. Лакоффа, Д. Джонсона, Ж. Фоконьє, М. Тернера, Дж. Чартеріса-Блека, А. Кацева, Н. Арутюнової, Ш. Коулсон, В. Великороди, Б. Ларіна, Л. Крисіна, Н. Болдирьова, Е. МакКормака, Л. Гуссенса, О. С. Шарманової. Незважаючи на те, що феномен евфемізації розглядався мовознавцями з різних точок зору, їхні дослідження не вичерпують всі аспекти цього явища, оскільки лінгвокогнітивні характеристики евфемізмів та когнітивні процеси евфемізації небажаних аспектів реальності залишаються поза увагою лінгвістів.

Мета. Аналіз евфемізмів американського англомовного політичного дискурсу, утворених на основі метафтонімії.

Матеріали і методи. Матеріалом дослідження стали політичні концептуально-метафоричні евфемізми, виявлені у періодичних англомовних виданнях засобів масової інформації «The New York Times» та «The Washington Post» 2006 – 2019 рр. Поняття евфемізму ми трактуємо за визначенням В. Б. Великороди, яка визначає евфемізми як одиниці вторинної номінації з відносно позитивною конотацією, що використовують для заміни прямих найменувань, уживання яких із соціально чи психологічно зумовлених причин вважається небажаним [1, с. 5]. Для аналізу та виокремлення

лінгвокогнітивних характеристик евфемізмів ми застосуємо теорію концептуальної інтеграції Г. Фоконьє та М. Тернера. Згідно з цією теорією виділяють 4 основні ментальні простори: 2 вхідні простори (Input Space 1, Input Space 2), до яких входять так звані сценарії; родовий простір (Generic Space), що представляє концептуальну структуру, яка властива двом вхідним просторам, та простір бленду (Blended Space), де матеріали з двох вхідних просторів поєднуються, взаємодіють та утворюють новий зміст, який несе в собі евфемізм [7, с. 101].

Для утворення метафори базовими принципами є схожість, аналогія і порівняння; для метонімії характерний принцип суміжності. Таким чином, головною для метафори є характеризуюча функція, а для метонімії – ідентифікуюча [4, с. 194]. Оскільки метафора та метонімія є концептуальними феноменами, вони можуть належати до одних і тих самих сфер, взаємодіючи в межах однієї концептуальної системи. Таким чином, при проекції з однієї концептуальної сфери в іншу можлива активація одного з елементів сфери і його переосмислення як суміжного, або суміжна проекція елементу однієї сфери потребує концептуального розширення за схожістю [4, с. 195].

Така інтеграція метафори та метонімії називається метафтонімією. Термін «метафтонімія» як концептуальна взаємодія між метафорою та метонімією був запроваджений Л. Гуссенсом [6]. Ми погоджуємося із думкою О. С. Шарманової, яка стверджує, що метафтонімія є видом взаємодії, в якому метафоричне джерело потребує метонімічного розширення, або має в своїй основі метонімічні корені. В основі метафтонімії лежить метафоричне проектування елементів сфери-джерела на елементи сфери-цілі. При цьому елементи однієї із сфер мають метонімічне розширення, тобто потребують метонімічного розвитку поняття, або мають метонімічну основу [4, с. 197].

Результати та їх обговорення. До нашої вибірки з політичних текстів періодичних видань «The Washington Post» та «The New York Times» 2006-2019 рр. ввійшли такі евфемізми: **strategic movement to the rear** (*retreat*), **fold back** (*retreat*), **move to a more secure camp/location/place** (*to retreat*), **regroup** (*to fail to advance*), **return to unit** (*to fail*). Відступ є негативним явищем, а особливо у американському суспільстві, яке

виховане в душі всемогутньої та непереможної Америки, що і викликає необхідність заміни цього поняття евфемізмом.

Occupy Movement Regroups, Preparing for Its Next Phase

(The New York Times, 11/02 2012).

When Patton's exhausted Third Army was confronted with several days' more fighting, one of his subordinates suggested they withdraw and regroup.

(The Washington Post, 28/12/2018).

Each year, a designated Cabinet member does not attend the speech and is instead taken to a secure location in the event of a disaster or attack.

(The Washington Post 05/02/2019)

Вищенаведені евфемізми зводимо до спільної концептуальної метафори RETREAT IS A CHANGE OF LOCATION, яка закладена в їх основу і яка має метонімічне розширення. Тобто в основу цих евфемізмів закладена метафтонімія (Рис. 1).

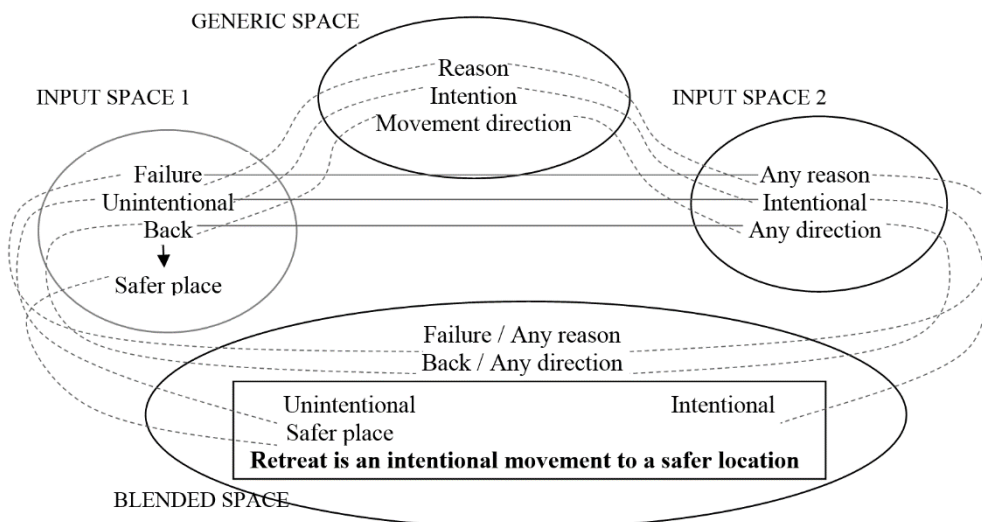

Рис. 1. Концептуальна мережа: RETREAT IS A CHANGE OF LOCATION

У вхідному просторі 1 розвивається сценарій відступу, у вхідному просторі 2 – сценарій зміни розташування. Родовий простір відображає структури, властиві двом вхідним просторам, тобто аналогічні елементи, між якими встановлюється зв'язок.

Спочатку на простір бленду проєктуються співставлені елементи із двох вхідних просторів, які в цьому просторі зливаються в одне ціле, а саме елементи причини *поразка/будь-яка причина*, та елементи напрямку руху *назад/будь-який напрям*. Таким чином пом'якшується факт відступу, не наголошується саме на поразці. Відступ, звичайно, є незапланованою дією, а от зміна розташування – запланованою дією. Напрямок руху при відступі переважно – *назад*, а от у загальному понятті зміни розташування – *будь-який напрям*. Бленд також розвиває новий емергентний смисл, який є результатом співставлення невідповідних елементів наміру відступу *незапланований* і наміру зміни розташування *запланований*, які входять до бленду окремими елементами і у свою чергу ще й протилежні по відношенню одне до одного. Напрямок руху *назад* у вхідному просторі 1, окрім метафоричного зв'язку (за схожістю) із напрямом руху *будь-який напрям* у вхідному просторі 2, має ще й метонімічний зв'язок (за суміжністю) *безпечніше місце* у межах вхідного простору 1, оскільки напрям *назад* часто сигналізує рух, що застерігає від небезпеки та повертає до безпечніших позицій.

Таке метонімічне розширення та співставлення не-поєднаних та ще й протилежних елементів наміру підводить нас до основного висновку, який і є тим новим смислом, що розвиває бленд під час інтерактивного процесу. Відступ, таким чином, є запланованим рухом до безпечнішої позиції. Тут ми можемо бачити

метонімію, оскільки відступ включає в себе рух до безпечнішої позиції, прослідковується класичний метонімічний зв'язок «частина замість цілого», що фокусує увагу реципієнта тільки на аспекті *безпечне місце* залишаючи на задньому плані всі інші аспекти відступу. Завдяки метафоричним зв'язкам приховується причина такої дії, тобто не висвітлюється таке поняття як поразка, оскільки воно злилось із «будь-якою причиною» із вхідного простору 2. Також завуальовується і сам рух назад, оскільки цей елемент зливається із елементом «будь-якого напрямку» і не викликає у реципієнтів асоціацій із втратою позицій, наголошується саме на метонімічному зв'язку з елементом *назад*, тобто *безпечне місце*. У результаті, в реципієнтів виникають покращені або нейтральні асоціації щодо відступу, оскільки це поняття зображується як якийсь звичайний запланований перехід до безпечніших позицій.

Проаналізуємо також евфемізми на позначення звільнення з роботи: *new responsibility* (demoted), *pursue other interests* (to be peremptorily dismissed), *pursue another career* (to be peremptorily dismissed), *pursue other opportunity* (to be peremptorily dismissed), *seek fresh challenges* (to be summarily dismissed), *further your career* (to be summarily dismissed).

Child and Family Services Agency Director Raymond Davidson, who had led the agency since Mayor Muriel E. Bowser (D) took office, told staff members he was leaving to pursue other opportunities. He declined to elaborate, and D.C. officials would not say whether he was asked to step down.

(The Washington Post, 08/10/2016).

Marvin Odum plans to pursue other opportunities, a company spokesman said. Bruce Culpepper, executive vice

president of human resources for unconventional resources and regional coordination, will replace Odum as chairman of U.S. operations.

(The New York Times, 27/11/ 2006).

Щоб досягнути джерело метафори, яка закладена в основу вищенаведених евфемізмів та виокремити їхні

лінгвокогнітивні характеристики, потрібне метонімічне розширення. Вищенаведені евфемізми зводимо до спільної концептуальної метафори DISMISSAL IS GETTING A NEW JOB. Це стає можливим саме завдяки метонімічному розширенню метафоричного джерела, яке ми ілюструємо далі (Рис.2).

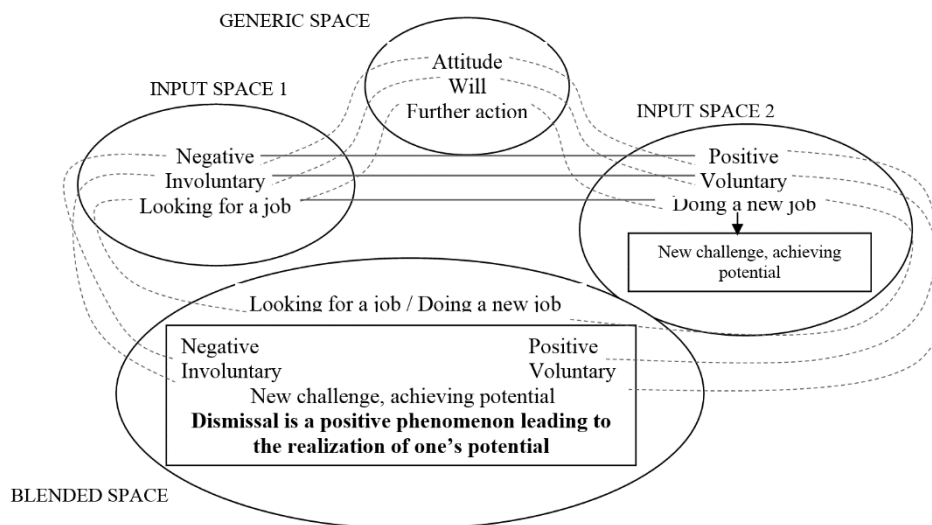

Рис. 2. Концептуальна мережа DISMISSAL IS GETTING A NEW JOB

Родовий простір відображає структуру, властиву двом вхідним просторам, тобто аналогічні елементи, між якими встановлюється зв'язок, а саме: *ставлення, бажання, подальші дії*.

У вхідному просторі 1 – сценарій звільнення, у вхідному просторі 2 – сценарій отримання роботи. Спочатку на простір бленду здійснюється проекція співставлених елементів із двох вхідних просторів, які в цьому просторі зливаються в одне ціле, а саме елементи *пошук роботи/виконання нової роботи*. Елементи ставлення *негативна/позитивна* та елементи бажання *недобровільно/добровільно* входять до бленду окремими елементами, оскільки вони протилежні між собою. Подальша дія *виконання роботи* у вхідному просторі 2, окрім метафоричного зв'язку (за схожістю) з дією *пошук роботи* у вхідному просторі 1, має ще й метонімічний зв'язок (за суміжністю) *нові виклики, розкриття потенціалу* у межах вхідного простору 2. Таким чином бленд розвиває новий емергентний смисл, утворений на стику непок'єднаних, а в цьому випадку ще й протилежних елементів ставлення *негативне/позитивне* та бажання *недобровільно/добровільно* а також на основі метонімічного зв'язку, який є у вхідному просторі 2. Отже, звільнення постає перед реципієнтами як позитивне явище, що призводить до розкриття власного потенціалу.

Ф. Руїз де Мендоза стверджує, що метонімія має функцію розвивати «точку доступу підпростору» до тих пір, поки метафора не стане можливою, і забезпечує когнітивно економічний доступ до складного сценарію [8, с. 11]. Тобто таке метонімічне розширення дає можливість використати сценарій «отримання роботи» і активізувати позитивні асоціації до негативного явища звільнення. Метафтонімія в основі вищенаведеної групи евфемізмів викликає асоціації, які можуть виникати саме при отриманні роботи, активізуючи суміжні поняття з отриманням роботи. Отже звільнення постає

перед реципієнтами самореалізацією, як шанс на щось краще. З вищенаведених цитат із періодичних видань бачимо, що звільнення в першу чергу постає як добровільний акт, часто навіть бажаний факт. Евфемізми на позначення звільнення часто вживаються саме тими, кого звільнили, щоб уникнути приниження та відчуття неповноцінності та непотрібності.

Евфемізми настільки стали вживаними у політичному дискурсі, що пряма номінація викликає іноді здивування, вияв нехорошого тону, агресії.

"I've just been fired." Carol A. Bartz, former C.E.O. of Yahoo. Her statement was unusual in that many executives in a similar position use euphemisms, like the standby that they are leaving to pursue other interests.

(The New York Times, 11/09/ 2011).

Висновки. Результати дослідження лінгвокогнітивних характеристик евфемізмів американського політичного англійомовного дискурсу у світлі теорії концептуальної інтеграції дозволяють стверджувати, що в основі евфемізмів може бути метафтонімія, а маніпулятивний ефект евфемізмів може здійснюватись також і завдяки одній із основних функцій метонімії, яка є у їхній основі як складова метафтонімії: висування вперед якогось певного потрібного аспекту і «затушовування» або відхід інших не таких бажаних аспектів на задній план. [4, с. 199]. Таким чином евфемізми на позначення відступу викликають у реципієнта асоціації з безпечнішим місцем тобто з найпозитивнішим аспектом відходу, в свою чергу асоціації з негативними факторами не виникають. Також метонімічні зв'язки в основі евфемізмів можуть скерувати реципієнта до побудови позитивного сценарію активізуючи якісь певні елементи з позитивнішої сфери знань порівняно з денотатом. Таким чином джерелом метафори для евфемізмів на позначення звільнення з роботи для зменшення негативної реакції у реципієнта є сфера віддалена, навіть протилежна – отримання роботи. Саме мето-

німічний зв'язок надає можливість відтворити цю сферу як джерело метафори і проаналізувати евфемізми, утворені на її основі.

Ми також простежили конфлікт протилежних смислів в основі евфемізмів (коли певне явище метафоризується через повністю протилежний смисл), навіть якщо метафора в їхній основі не одразу доступна і на передній план виходить метонімія, тобто в евфемізмах оснований на метафтонімії. Такий конфлікт присутній у метафорі DISMISSAL IS GETTING A JOB (negative/positive), (involuntary/voluntary) та у метафорі RETREAT IS A CHANGE OF LOCATION (Intentional/Unintentional).

Отже, застосування теорії концептуальної інтеграції для аналізу лінгвокогнітивних характеристик евфемізмів, в основу яких закладена метафтонімія, дає підстави стверджувати, що евфемізм доволі часто поєднує в собі контрасти, які непомітні на перший погляд, які виражені імпліцитно, не відтворені семантично, а тільки досяжні на когнітивному рівні при відтворенні саме метонімічного зв'язку у джерелі або цілі метафори.

Таким чином вони спрямовують реципієнта до певних потрібних для завуалювання сфер знань, наголошуючи тільки на якомусь одному позитивному чи нейтральному аспекті негативного явища, залишаючи поза увагою негативні аспекти, викликаючи позитивні або нейтральні асоціації щодо негативних явищ.

Лінгвокогнітивний аналіз дає можливість стверджувати, що евфемізми політичного американського дискурсу англійської мови, в основі яких закладена метафтонімія, є «прихованими» у дискурсі, такими, що не виділяються, які певною мірою мінують з денотатом (прямим найменуванням), не ідентифікуються реципієнтами як евфемізми, стають широкочживаними і витісняють денотати (прямі найменування). У процесі аналізу також стало очевидним, що досліджувані евфемізми, оснований на метафтонімії, можуть поєднувати протилежні смисли, таким чином збільшуючи свій потенціал і вплив на реципієнта. Така тенденція протилежних смислів в евфемізмах свідчить про те, що при евфемізації відбувається певна підміна понять, яка сприяє невидимій для реципієнтів політичній маніпуляції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : Автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. філол. наук. – Львів, 2008. – 20с.
2. Небелюк Л. Р. Концептуально-метафорична евфемізація через протилежні сфери знань в американському англомовному політичному дискурсі / Л. Р. Небелюк // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. – Чернівці, 2017. – №2 (15). – С. 81-85.
3. Небелюк Л. Р. Лінгвокогнітивні характеристики евфемізмів брехні англомовного американського політичного дискурсу у світлі теорії концептуальної інтеграції / Л. Р. Небелюк // Наукові записки ВДПУ. Серія: Філологія (мовознавство). – Вінниця, 2017. – Вип. 24. – С. 234-239.
4. Шарманова О. С. Метафтонімія як концептуальне взаємодія метафори і метонімії / О. С. Шарманова // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. – 2011. – № 1. – С. 194-200.
5. Holder R.W. How Not to Say What You Mean: Dictionary of Euphemisms. – NY: Oxford University Press Inc., 2008. – 412p.
6. Goossens, L. Metaphonymy: The interaction of metaphor and metonymy in expressions for linguistic action. [Text] / L. Goossens // Metaphor and Metonymy in comparison and contrast / ed. by Rene Dirven, Ralf Porings. – Berlin; N.Y.: Mouton de Gruyter, 2002. – P. 349-377
7. Grady J. E., Oakley T., Coulson S. Blending and Metaphor / J. E. Grady, T. Oakley, S. Coulson // [Metaphor in cognitive linguistics, G. Steen & R. Gibbs (eds.)]. – Philadelphia: John Benjamins, 1999. – P. 101-124.
8. Ruiz de Mendoza F., Galera Masegosa A. Going beyond metaphonymy: Metaphoric and metonymic complexes in phrasal verb interpretation / F. Ruiz de Mendoza, A. Galera Masegosa // Language Value, 2011. – vol. 3, – P. 1-29.

REFERENCES

1. Velykoroda V.B. Semantic, Functional and Pragmatic Characteristics of Euphemisms in the English Language: Abstract of thesis, – Lviv, 2008. – 20 p.
2. Nebeliuk L. R. Conceptual metaphorical euphemisation through opposite spheres of knowledge in the English language American political discourse / L. R. Nebeliuk // Current issues of Romance-Germanic philology and applied linguistics. – Chernivtsi, 2017. – №2 (15). – P. 81-85.
3. Nebeliuk L. R. Linguo-cognitive characteristics of euphemisms denoting lies in the English language American political discourse in the light of conceptual integration theory / L. R. Nebeliuk // Scientific Notes of VSPU. Series: Philology (Linguistics). – Vinnytsia, 2017. – vol. 24. – P. 234-239.
4. Sharmanova O. S. Metaphonymy as conceptual interaction of metaphor and metonymy / O. S. Sharmanova // Notes of Irkutsk State Linguistics University. – 2011. – № 3. – P. 194-200.
5. Holder R.W. How Not to Say What You Mean: Dictionary of Euphemisms. – NY: Oxford University Press Inc., 2008. – 412p.
6. Goossens, L. Metaphonymy: The interaction of metaphor and metonymy in expressions for linguistic action. [Text] / L. Goossens // Metaphor and Metonymy in comparison and contrast / ed. by Rene Dirven, Ralf Porings. – Berlin; N.Y.: Mouton de Gruyter, 2002. – P. 349-377
7. Grady J. E., Oakley T., Coulson S. Blending and Metaphor / J. E. Grady, T. Oakley, S. Coulson // [Metaphor in cognitive linguistics, G. Steen & R. Gibbs (eds.)]. – Philadelphia: John Benjamins, 1999. – P. 101-124.
8. Ruiz de Mendoza F., Galera Masegosa A. Going beyond metaphonymy: Metaphoric and metonymic complexes in phrasal verb interpretation / F. Ruiz de Mendoza, A. Galera Masegosa // Language Value, 2011. – vol. 3, – p. 1-29.

Linguo-cognitive characteristics of euphemisms based on metaphonymy in the English language American political discourse

L. R. Nebeliuk

Abstract. The article deals with the euphemisms based on metaphonymy in the English language American political discourse. The author provides lexical-semantic components from the addressee's spheres of knowledge that contribute to ameliorated, positive perception of the nominations through metonymic extension of conceptual metaphors. Conceptual integration theory is applied to the analysis of the conceptual metaphors with metonymic extension the euphemisms under study are based on. The analysis involves the description of the associative perception of the analyzed euphemisms and their influence on the recipient's cognition.

Keywords: euphemism, conceptual metaphor, metonymy, metaphonymy, conceptual integration, political discourse.